

УДК 336.1:352

О.Б. СНІСАРЕНКО

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

АНАЛІЗ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ У КОНТЕКСТІ ІНДЕКСУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано бюджетне фінансування соціально-культурної сфери та соціального захисту населення як характеристики індексу людського розвитку в Україні. Розглянуто значення Державного та місцевих бюджетів у фінансуванні соціально-культурної сфери. Проаналізовано індекси приросту основних видів видатків зведеного, Державного та місцевих бюджетів та їх динаміку. Виявлено взаємозв'язок між темпами приросту видатків, що характеризують рівень людського розвитку, та темпами економічного розвитку.

Ключові слова: *видатки бюджету, соціально-культурна сфера, соціальний захист та соціальне забезпечення, зведений бюджет, середня заробітна плата, індекс людського розвитку.*

Вступ

Основний принцип існування будь-якої Держави зводиться до виконання покладених на неї функцій, забезпечення основних потреб громадян у безпеці, у наявності робочих місць, у суспільному захисті та іншому, за рахунок її фінансових ресурсів і в першу чергу, за рахунок її бюджету.

Основні положення бюджетної політики держави щодо соціального забезпечення населення базуються на Загальній декларації прав людини, яку було прийнято та проголошено на Генеральній Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р. Згідно статті 25 Декларації прав людини держава повинна гарантувати своїм громадянам право на такий рівень життя, який враховує забезпечення людей їжею, житлом, медичним обслуговуванням, необхідним для підтримання здоров'я, власного добробуту сім'ї; право на соціальне забезпечення у разі безробіття, хвороби, інвалідності, старості та інших

випадків втрати засобів до існування з незалежних від людини обставин [1].

Проблеми людини, проблеми її соціального та духовного розвитку були та досі є предметом економічних, філософських, соціологічних та інших наукових досліджень.

1. Постановка завдання

Історії економічної думки відомо чимало різних теорій та концепцій розвитку людини. Вже стародавні мислителі вважали людину не лише засобом для збільшення виробництва, а і як основну та найважливішу мету суспільного розвитку. Аристотель у своїй праці писав: «Багатство – це не те благо, якого ми прагнемо, оскільки воно всього лише корисне для досягнення чогось більшого» [2]. Його думку продовжив І. Кант: «... дій так, щоб ти завжди ставився до людей і у своїй особі і в особі будь-кого іншого як до мети, і ніколи б не ставився до них лише як до засобу» [3].

У сучасній економічній теорії концепція людини представлена у трьох напрямках: неокласичному (А. Маршал), кейнсіанському (Дж. М. Кейнс) та інституціональному (Дж. Гелберт).

У 80-х рр. минулого століття Програмою розвитку ООН було створено організаційні рамки для поширення концепції людського розвитку у світовій практиці. В основу цієї концепції покладено принцип, згідно з яким економіка існує для розвитку людей, а не люди – заради розвитку економіки. Такі країни як Швеція, Данія, Фінляндія, Тайвань, Корея, Німеччина, Японія, що взяли за основу своєї соціально-економічної стратегії концепцію людського розвитку є яскравими прикладами успішної її реалізації.

Соціальний захист містить більше політичного, ніж економічного змісту. Зараз для населення України, для кожного її громадянина, ця проблема є вкрай важливою. Тому і серед вітчизняних науковців проблема соціально-культурного розвитку набирає гостроти та актуальності. Так В. Горин пропонує нові підходи до підвищення соціальної безпеки, а В. Булавинець аналізує вплив соціальних видатків на реалізацію концепції людського розвитку [4]. Питання вдосконалення процесу фінансування соціальної сфери й соціального захисту досліджено у працях Г. Лопушняк [5].

Метою статті є дослідження впливу темпів приросту видаткової структури бюджетів, а саме темпів приросту групи видатків соціальної сфери та безпосередньо видатків на соціальний захист населення, на економічний розвиток регіонів та держави.

2. Результати

Кожний громадянин має право на соціально-економічні гарантії, закріплені законодавчо. Основні принципи системи соціального захисту закладено в Конституції України [6, ст. 46 – 49], де зазначено, що громадяни мають право на :

- достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї, що передбачає достатнє харчування, одяг, житло;
- соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, а також у старості і в інших випадках, передбачених законодавством;
- охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування;
- освіту.

Заходи щодо забезпечення соціальних гарантій з боку держави мають гарантувати кожному громадянину певний рівень благ і послуг, як за рахунок самого громадянина так і за рахунок перерозподілу ресурсів між населенням на цілі його матеріального забезпечення. Так до видатків соціально-культурної сфери належить ряд видів видатків функціональної класифікації, а саме: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, духовний та фізичний розвиток.

Бюджет є основним інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів. Обмеженість бюджетних ресурсів, що обумовлено рівнем централізації ВВП, спонукає до їх найбільш ефективного використання в тому числі і на фінансування соціальних гарантій.

Обсяг і рівень соціальних гарантій є мірилом цивілізованості держави. Кожна країна має можливість будувати соціальну політику та реалізовувати її на практиці за своїми критеріями та нормативами, що і впливатиме на видаткову структуру їх бюджетів. Фахівці вважають, що за рахунок підвищення частки видатків з бюджету у середньому на 10 – 12 % у 1960 р. на розвиток соціальної інфраструктури, забезпечило приріст ВВП від 1/5 до

1/3 його обсягу, у вище згаданих країнах, за цей період до сьогодні [7].

Аналіз даних виконання зведеного та Державного бюджету України говорить про все більшу їх спрямованість на фінансування видатків соціально-культурної сфери, а саме, на фінансування видатків що впливають на рівень індексу людського розвитку. Частка видатків на соціально-культурну сферу в останні роки зростає як у структурі Державного бюджету (до 49,6 %) так і в місцевих бюджетах (до 84,6 %) (рис. 1). Бачимо, що Бюджети України з року в рік стають більш соціально спрямованими.

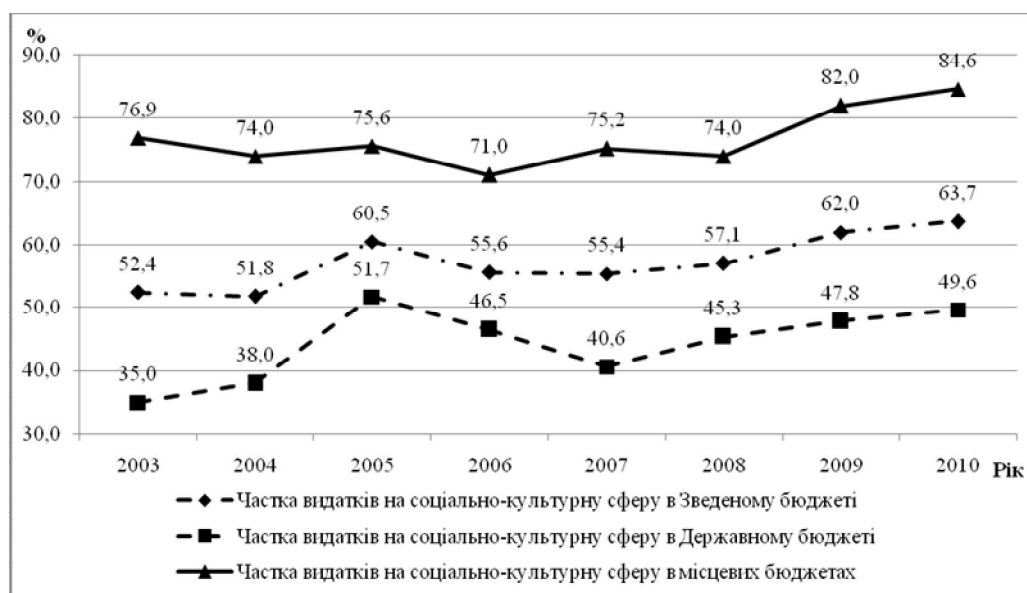

Рис. 1. Динаміка частки видатків соціального спрямування у структурі Зведеного, Державного та місцевих бюджетів України за 2003 – 2010 рр. [8, 9]

Загальна частка видатків із місцевих бюджетів у структурі Зведеного бюджету складає близько 40 %, (так у 2008 р. їх доля складала – 40,26 %, у 2009 р. – 38,34 %, у 2010 р. – 41,44 %), але в фінансуванні видатків соціально-культурної сфери вони мають величезне значення. Найбільша частка видатків місцевих бюджетів спрямована саме на соціально-культурну сферу, близько 70 – 80 %. Це пояснюється структурою витрат місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом. За останні три роки спостерігається збільшення частки видатків на соціально-культурну сферу в струк-

турі місцевих бюджетів, і в 2010 р. вона становила 84,6 %, що на 2,6 % більше за попередній період і на 7,9 % більше від середнього значення за розглянутий період.

Найбільша доля соціально-культурної сфери фінансується з місцевих бюджет тому, що така сфера відноситься до делегованих державою повноважень органам місцевого самоврядування. Разом з тим частки видатків місцевих бюджетів, що спрямовуються на виконання власних повноважень і також безпосередньо пов'язані з життєдіяльністю населення, зокрема житлово-комунальне господарство та транспорт і дорожнє господарство, становили у 2010 р. відповідно 3,0 % (або на 2,7 % менше ніж у 2009 році) та 1,8 % (або на 0,1 % більше). Але ж держава й забезпечує місцеві бюджети дохідною базою для проведення делегованих повноважень доля яких (як видно з рисунка 1) складає понад 80%. Виходить, що місцеві бюджети є лише передавальним пунктом у ланцюжку держава – населення. Тоді про яку автономію місцевих бюджетів може йти мова коли, не зважаючи на ряд вже реалізованих кроків у цьому напрямку, практичні дані свідчать про зовсім протилежний напрямок розвитку.

Відстежується стала тенденція до збільшення видатків соціального спрямування як місцевих бюджетів, так і зведеного й державного бюджетів. Разом з тим, має місце уривчасте збільшення видатків на житлово-комунальне господарство, що потребує стабільного фінансування для якісного покращання застарілих основних засобів. Хоча цей вид видатків і не належить до соціально-культурної сфери, але він має велике значення у забезпеченні якості життя населення.

Виходячи з вищенаведеного, наразі місцеві бюджети не мають достатніх ресурсів для виконання власних повноважень та реалізації політики щодо забезпечення високого рівня життєдіяльності населення на власних територіях самостійно. Так, поряд зі зменшенням у 2010 році видатків місцевих бюджетів на житлово-комунальне господарство на 36,5 %, видатки на зазначені цілі з державного бюджету збільшилися на 40,6 %. Це відбулося завдяки тому, що видатки на енергозбереження, розвиток та реконструкцію систем теплозабезпечення, а також на реалізацію інвестиційних проектів з технічного переоснащення та капітального ремонту житлових будинків і ліфтів у житлових будинках, в яких утворюються нові або вже функціонують об'єднан-

ня співвласників багатоквартирних будинків, були здійснені з державного бюджету в межах Стабілізаційного фонду.

Взагалі, темпи зростання видатків соціально-культурної сфери з місцевих бюджетів перевищували їхнє зростання з Державного бюджету аж до 2008 р., далі їхні темпи зростання приблизно вирівнюються. Дані щодо обсягів видатків соціально-культурної сфери наведено в табл. 1.

Частка видатків на соціальну сферу та соціальний захист населення у структурі всіх видатків зведеного бюджету України зросла з 39,2 % у 2000 році до 60,3 % у 2011 році. Найбільші зміни помітні у структурі видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, їх обсяг зріс з 6,0 млрд грн. у 2000 р. до 105,4 млрд грн. у 2011, тобто в 17,56 разів. Тоді як загальне зростання видатків соціально-культурної групи склало лише 13,3 рази.

Більш детальний розгляд структури видатків Державного бюджету свідчить про спрямованість витрачання коштів на соціальний захист та соціальне забезпечення громадян, тоді як на такі видатки соціальної сфери як духовний і фізичний розвиток, охорона здоров'я, освіта витрачається на порядок менше коштів. Так у 2007 р. видатки на духовний і фізичний розвиток були в 14,6 рази меншими ніж видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорона здоров'я – в 4,6 рази, освіта – в 1,93 рази.

Пріоритетність у фінансуванні видів видатків за функціональною класифікацією не змінилася і у наступні роки, поглибилася лише диспропорція та перекид у бік фінансування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. У 2011 р. видатки на духовний і фізичний розвиток були в 13,32 рази меншими ніж видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорона здоров'я – в 7,87 рази, освіта – в 2,4 рази.

Зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення пояснюється зростанням видатків на виплату пенсій (у 2010 р. стаття видатків зросла на 17,8 млрд грн.). Таке зростання пов'язане зі збільшенням видатків на покриття дефіциту Пенсійного фонду України (на 12,8 млрд грн., або в 1,9 рази).

Велике значення мають і видатки на соціально-культурну сферу з місцевих бюджетів для визначення характеристики індексу регіонального людського розвитку. Зараз вже сформовано перелік показників для розра-

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету України на соціально-культурну сферу

Рік	Всього видатків зведеного бю- джету, млрд грн	Освіта		Охорона здоров'я		Духовний та фізичний розвиток		Всього на соціально- культурну сферу		Соціальний захист та со- ціальне за- безпечення		Всього на соціальний захист та соці- ально-культурну сферу	
		млрд грн.	%	млрд грн.	%	млрд грн.	%	млрд грн.	%	млрд грн.	%	млрд грн.	%
2000	48,2	7,1	14,7	4,9	10,2	0,9	1,9	12,9	26,8	6	12,4	18,9	39,2
2001	55,5	9,9	17,8	6,4	11,5	1,3	2,3	17,6	31,7	11,6	20,9	29,2	52,6
2002	60,3	12,3	20,4	7,5	12,4	1,4	2,3	21,2	35,2	12,6	20,9	33,8	56,1
2003	75,8	15	19,8	9,7	12,8	2,1	2,8	26,8	35,4	13	17,2	39,8	52,5
2004	102,5	18,3	17,9	12,2	11,9	2,7	2,6	33,2	32,4	19,5	19	52,7	51,4
2005	142	26,8	18,9	15,5	10,9	3,5	2,5	45,8	32,3	40,1	28,2	85,9	60,5
2006	175,5	33,8	19,3	19,7	11,2	4,3	2,5	57,8	32,9	41,5	23,6	99,3	56,6
2007	227,6	44,3	19,5	26,7	11,7	5,7	2,5	76,7	33,7	48,6	21,4	125,3	55,1
2008	312	61	19,6	33,6	10,8	7,9	2,5	102,5	32,9	74,1	23,8	176,6	56,6
2009	307,4	66,8	21,7	36,6	11,9	8,3	2,7	111,7	36,3	78,8	25,6	190,5	62
2010	377,8	79,8	21,1	44,7	11,8	11,5	3	136	36,0	104,5	27,7	240,5	63,7
2011	416,8	86,2	20,7	48,9	11,7	10,8	2,6	145,9	35,0	105,4	25,3	251,3	60,3

Джерело: складено автором на основі звітів про виконання зведеного бюджету України за 2000 – 2011 pp. (<http://budget.rada.gov.ua>)

хунку такого індексу які безпосередньо пов'язані з обсягами видатків соціально-культурної сфери. Основні серед них такі видатки місцевих бюджетів [10]:

- на освіту;
- на охорону здоров'я;
- на соціальний захист та соціальне забезпечення;
- трансферти державного бюджету.

Вітчизняні та закордонні фахівці вважають пріоритетним напрямом, в структурі видатків соціально-культурної сфери, видатки на освіту. «Освіта – це інвестування в індивідів, яке породжує віддачу, як і будь-яке інше капіталовкладення» [11]. В. Булавинець пише: «... пріоритетним напрямом ... є видатки на освіту, адже вона є визначальним чинником формування й розвитку людського капіталу» [4].

Звертаємо увагу на те, що в економічній літературі зустрічається і така думка, що найбільший ефект та віддачу приносять кошти, які було вкладено в дошкільну, початкову та середню освіту. За оцінками фахівців до 30 % приросту ВВП країни отримують за рахунок витрат на початкову і середню освіту, а вища – дає відповідно до 8 – 15 % приросту [12].

У зв'язку з цим абсолютно логічним є зростання частки видатків місцевих бюджетів на освіту, у 2009 р. частка склала 37,3 %, а у 2010 р. – 36,2 %.

Стосовно видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, хоча їхня частка в загальній структурі видатків змінилася незначно (у 2010 р. – 23,3 %), необхідно зазначити що темп їх зростання є найбільшим серед усіх видів видатків.

За розглянутий період практично завжди темп приросту видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення перевищував темпи зростання інших видів видатків (за виключенням 2005 та 2008 рр.). В цілому структура видатків місцевих бюджетів свідчить про зростання саме соціально-культурної сфери, тобто видатків, що впливають на підвищення індексу регіонального людського розвитку в Україні. Так з 2007 р. загальна частка видатків на соціально-культурну сферу зросла з 86,4 % до 88,9% у 2010 р.

Але перманентне зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення може викликати у населення споживацькі настрої, та не

спонукати їх до забезпечення якісного рівня життя за рахунок власної праці. Підтверджує це у своїй праці і В. Булавинець: «... упродовж тривалого часу головний акцент робиться на підвищення соціальних трансфертів ... що неминуче руйнує мотивацію активної поведінки на ринку праці. Через це соціальні трансферти називають непродуктивними видатками» [4, с. 302].

Збільшення обсягів видатків соціально-культурної сфери заради зростання індексу людського розвитку виявляється не виправданим, бо це призводить до важких негативних наслідків для населення у майбутньому, а саме до формування сталої залежності від матеріальної державної допомоги. Йдучи шляхом зростання соціальних видатків ми отримуємо, все ж таки, більше негативних ніж позитивних результатів, окрім того, позитивні зміни від збільшення соціальної допомоги матимуть лише тимчасовий характер, а негативні – довгостроковий.

І в результаті, незважаючи на зростання обсягів та темпів видатків що спрямовуються як із Державного, так і з місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення, позитивних змін у якості життя більшої частини населення держави не спостерігається. Система соціальної допомоги населенню не відповідає потребам сьогодення. Це, в першу чергу, пов'язано з розпорошуванням коштів на виплату допомоги окремим групам населення без якісного урахування їх доходів, їх реального соціального стану та ін.

Окрім того, залишається не досить дослідженим питання такого посиленого фінансування видатків соціального захисту та соціальної допомоги на економічне зростання та майбутню дохідну базу бюджетної системи.

Щорічне збільшення видатків на соціально-культурну сферу повністю не забезпечує необхідні обсяги видатків для задоволення потреб цієї сфери у коштах та забезпечення високого рівня соціального забезпечення населення на рівні провідних держав світу. Чи можливо тоді визначити такий обсяг видатків на соціально-культурну сферу та на соціальний захист населення який би не лише забезпечував зростання соціальної складової, а і сприяв економічному зростанню? Зростання частки соціальних видатків відбувається через перерозподіл ресурсів, що можливо було б спрямувати на економічний розвиток держави та регіонів. Тому необхідно знати та

визначати оптимальний розмір видатків, оптимальну їх структуру, за рахунок чого можливо було б досягти одночасно і високих темпів економічного розвитку і соціального забезпечення громадян. Необхідно, при складанні стратегії бюджетної політик, визначати найбільш ефективну структуру видатків, таку, що в майбутні бюджетні періоди, навіть за наявності часового лагу, призведе до прискореного економічного зростання до бажаного рівня.

Дослідимо вплив різних видів видатків Державного та місцевих бюджетів в залежності від їх структури на зростання ВВП. Динаміка зростання темпів приросту ВВП та темпів приросту видатків на соціальну сферу та соціальне забезпечення та соціальний захист за даними зведеного бюджету України дана на рис. 2. На наведеному рисунку із загальної динаміки виділяються співвідношення темпів зростання у 2001, 2004, 2005, 2008 та 2010 роках (дані за ці роки на рисунку виділено вертикальними лініями).

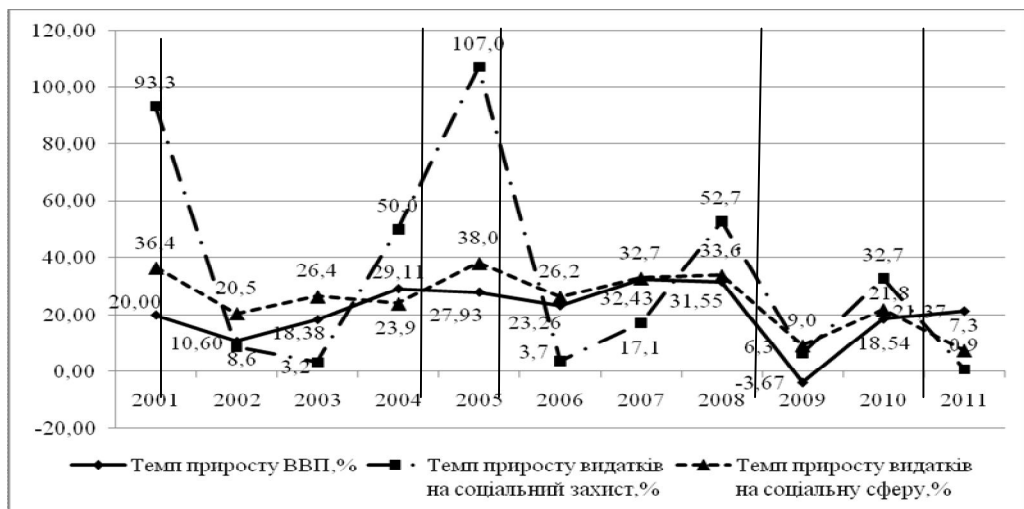

Рис. 2. Динаміка приросту видатків на соціальну сферу, соціальний захист та соціальне забезпечення населення порівняно із приростом ВВП

Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики (<http://ukrstat.gov.ua>)

Приріст видатків на соціальний захист населення у 2001 році становив 93,3 %, тоді як приріст інших видатків, а саме на соціальну сферу, склав

лише 36,4 %. У наступному бюджетному періоді спостерігається значне зменшення темпів приросту ВВП з 20,0 % у 2001 р. до 10,6 % у 2002 р.

У наступні періоди при помірному зростанні видатків на соціальну сферу і соціальний захист відбувається зростання приросту ВВП аж до 29,11 % у 2004 р.

Далі приріст видатків на соціальний захист населення у 2004 році склав 50,0 %, тоді як приріст видатків на соціальну сферу склав лише 23,9 %. У наступному бюджетному періоді також спостерігається значне зменшення темпів приросту ВВП з 29,11 % у 2004 р. до 27,93 % у 2005 р.

У наступному 2005 році спостерігається найбільше зростання видатків на соціальну сферу та соціальний захист населення 38 % та 105,6 %. І знов при таких високих темпах приросту видатків спостерігається сповільнення приросту ВВП. У наступному бюджетному періоді (2006 р.) зменшення приросту ВВП з 27,93 % до 23,26 %.

Подібний взаємозв'язок простежується і в 2008 та 2010 роках.

З вищесказаного витікає наступне:

- по-перше, в країні не існує відлагодженого та послідовного управління бюджетними коштами, недостатньо часу та зусиль приділяється для формування ефективної структури видатків;

- по-друге, невважена політика держави у сфері соціального захисту призводять до значних коливань приросту таких видів видатків;

- по-третє, значне зростання приросту видатків на соціальний захист населення призводить до зменшення приросту ВВП у наступному бюджетному періоді.

Підтвердженням хаотичної політики у соціально-культурній сфері, а саме у сфері соціального захисту населення є і надмірне зростання темпів видатків зведеного бюджету на соціальний захист, що призводить до позбавлення бажання у працездатного населення до одержання гідної заробітної плати завдяки активній позиції на ринку праці. Це підтверджується перевищенням темпів зростання соціальної допомоги над темпами зростання середньої номінальної заробітної плати у 2004, 2005, 2008 та 2010 роках (рис. 3).

Як і при дослідженні взаємозв'язку показників що наведені на рисунку 2, спостерігається наступне:

- майже на протязі всього розглянутого періоду темп приросту видатків на соціальний захист є вищим ніж приріст середньої заробітної плати, окрім декількох років, а саме упродовж 2002 – 2003рр., 2006 – 2007 та у 2011 році;
- у наступному році, після року, коли відбулося значне перевищення темпів зростання видатків на соціальний захист над приростом середньої заробітної плати, відбувається зниження темпів приросту ВВП (у 2004, 2005, 2008 та 2010 рр.).

Рис. 3. Динаміка темпів приросту середньої заробітної плати, видатків на соціальну допомогу та ВВП

Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики (<http://ukrstat.gov.ua>)

Спостерігається тісна залежність між темпами приросту видатків на соціальних захист і темпами приросту ВВП та середньої заробітної плати. Тобто, якщо попереднє значення темпу приросту видатків на соціальний захист вище ніж темпи приросту видатків зведеного бюджету на соціальну сферу та темпу приросту середньої заробітної плати у державі, то є ймовірність того, що в наступному бюджетному періоді приріст ВВП буде значно меншим ніж у попередньому. Встановлені залежності матимуть наступний вигляд:

$$\text{якщо } T_{\text{соц. вид.1}} < T_{\text{соц. зах.1}}, \text{ то } T_{\text{ВВП2}} < T_{\text{ВВП1}}, \quad (1)$$

де $T_{\text{соц. вид.1}}$ – темп приросту видатків зведеного бюджету на соціально-культурну сферу у поточному періоді (році);

$T_{\text{соц. зах.1}}$ – темп приросту видатків зведеного бюджету на соціальний захист населення у поточному періоді (році);

$T_{\text{ВВП1}}$ – темп приросту ВВП у поточному періоді (році);

$T_{\text{ВВП2}}$ – темп приросту ВВП у наступному періоді (році);

якщо $T_{\text{ЗП1}} < T_{\text{соц. зах.1}}$, то $T_{\text{ВВП2}} < T_{\text{ВВП1}}$, (2)

де $T_{\text{ЗП1}}$ – темп приросту середньої номінальної заробітної плати у поточному періоді.

Також існує деяка суперечність економічного та соціального розвитку країни, яка є наслідком відсутності довгострокової стратегії з чітко визначеними пріоритетами та цілями. Тому, саме розробка стратегічних планів щодо соціального розвитку країни, щодо ефективного розподілу співвідношення видів видатків усіх рівнів бюджетів та етапів реалізації поставлених завдань, повинна стати першочерговим завданням державної влади.

Проведена у 2011 р. бюджетна реформа в Україні вперше дозволяє запровадити середньострокове бюджетне планування. І напрями бюджетної політики вже на 2012 р. було розроблено за принципом середньострокового бюджетного планування з чіткими фіскальними та видатковими орієнтирами [13]. Серед напрямів нової бюджетної політики є курс на забезпечення зростання рівня життя громадян та прискорення людського розвитку шляхом підвищення ефективності та забезпечення стабільності соціального захисту, поліпшення якості і доступності медичної допомоги та освіти. Президентом України доручено комітету з економічних реформ проаналізувати стан бідності в Україні та внести пропозиції щодо підвищення ефективності державної політики, шляхів прискорення розв'язання проблем у цій сфері [14].

Висновки

Отримані автором залежності між темпами приросту видатків на соціальний захист, соціально-культурну сферу, середньою заробітною платою та темпом приросту ВВП заслуговують уваги при розробці стратегії та тактики бюджетної політики, та виконання заходів з подолання та запобігання бідності відповідно до Указу Президента України "Про невідкладні заходи з подолання бідності". Врахування при цьому наведених вище за-

лежностей надасть необхідні орієнтири при розробці ефективної бюджетної політики яку можна буде направити в русло розвитку соціально-культурної сфери за вимогою Президента, і яка водночас сприятиме і економічному зростанню.

Література

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015. – 22.04.2012 р.
2. Аристотель. Політика [Текст] / Аристотель. Сочинения: в 4-х томах. – М.: Мысль, 1983. – Т.4. – 381 с.
3. Кант, И. Критика практического разума [Текст]: пер. с нем. / И. Кант. Сочинения; в 6 т. – М.: Мысль, 1965. – Т. 4., ч. I. – 270 с.
4. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій [Текст]: моногр. / Під ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.
5. Лопушняк, Г.С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки [Текст] / Г.С. Лопушняк // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 38 – 46.
6. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/конституція%20україни>. – 22.04.2012 р.
7. Фридман, Л. Государственные расходы и экономический рост [Текст] / Л. Фридман, М. Видясов, В. Мельянцева // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 10. – С. 22.
8. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2006 рік [Текст] / І.Ф. Щербина, А.Ю. Рудик, Т.С. Бабич та ін.; ІБСЕД, Проект «Реформа місцевих бюджетів в Україні». – К.: RTI International, 2006. – 148 с.
9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2010 рік [Текст] / І.Ф. Щербина, А.Ю. Рудик, В.В. Зубенко та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи». – К.: USAID, 2011. – 142 с.
10. Грішнова, О.А. Людський розвиток [Текст]: навч. посіб. / О.А. Грішнова. – К.: КНЕУ, 2006. – 121 с.
11. Стігліц, Дж.Е. Економіка державного сектору [Текст]: пер. з англ. / Дж.Е. Стігліц. – К.: Основа, 1998. – 455 с.
12. Павлюк, К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України [Текст]: моногр. / К.В. Павлюк. – К.: НДФІ, 2006. – 297 с.
13. Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік [Електронний ресурс]: постанова Верховної Ради України від 13 травня 2011 року № 3358-VI. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=294389&cat_id=294388. – 22.04.2012 р.
14. Про невідкладні заходи з подолання бідності [Електронний ре-

курс]: указу Президента України від 26 лютого 2010 року № 274 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/274/2010>. – 22.04.2012 р.

Надійшла до редакції 22.04.2012

Рецензент: д-р екон. наук, проф, професор кафедри міської і регіональної економіки **П.Т. Бубенко**, Харківській національній академії міського господарства, Харків.

АНАЛИЗ УРОВНЯ И КАЧЕСТВА ФИНАНСИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ В КОНТЕКСТЕ ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Е.Б. Снисаренко

Проанализировано бюджетное финансирование социально-культурной сферы и социальной защиты населения как характеристики индекса человеческого развития в Украине. Рассмотрено значение государственного и местных бюджетов в финансировании социально-культурной сферы. Проведен анализ индексов прироста основных видов расходов сводного, государственного и местных бюджетов и их динамики. Выявлена взаимосвязь между темпами прироста расходов, характеризующих уровень человеческого развития, и темпами экономического развития.

Ключевые слова: расходы бюджета, социально-культурная сфера, социальная защита и социальное обеспечение, сводный бюджет, средняя заработная плата, индекс человеческого развития.

ANALYSIS LEVEL AND QUALITY OF SOCIAL AND CULTURAL INSTITUTIONS IN CONTEXT HUMAN DEVELOPMENT INDEX

E.B. Snisarenko

In the article was analyzed the budget financing of social sphere and social protection as a characteristic of human development index in Ukraine. We consider the importance of state and local budgets in the financing of socio-cultural sphere. We have analyzed the growth indices of the main costs combined, state and local budgets, and their dynamics. The interrelation between the rate of cost increases that characterize of the human development level, and the economic development pace.

Keywords: budget expenditure, socio-cultural sphere, social protection and social security, the consolidated budget, the average wage, human development index.

Снісаренко Олена Борисівна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», Харків.